

УДК 94(477.87)"1938/1939"

Н. Д. ВАСИЛИНА*

**КАРПАТСЬКА УКРАЇНА (ПІДКАРПАТСЬКА РУСЬ) –
ДЕРЖАВА АВТОРИТАРНОГО ТИПУ
(жовтень 1938 – березень 1939 років)**

У статті висвітлюються причини виникнення держави авторитарного типу періоду Підкарпатської Русі (Карпатської України) і умови, що призвели до цього.

Ключові слова: автономія; авторитарний режим; концентраційний табір; карний робочий табір; русини; жандарми; антиукраїнська і античеська пропаганда.

Однією з насичених доленосними подіями сторінок у житті закарпатців був період з жовтня 1938 року по березень 1939 року, який увійшов в історію під назвою Карпатської України (Підкарпатської Русі).

Упродовж півтора року в Карпатах існувала держава двох типів: з 11 жовтня 1938 року до 14 березня 1939 року Підкарпатська Русь як автономна частина федеративної Чехо-Словаччини, а 14–15 березня 1939 року – незалежна Карпатська Україна. Слід відзначити, що автономна частина федеративної Чехо-Словаччини – Підкарпатська Русь, була державою русинів, а проголошена 14 березня 1939 року самостійна Карпатська Україна – зародковий етап соборної держави українського народу, яка у планах тогочасної політичної еліти мала об'єднати усі українські землі і створити всупереч волі більшовиків виборювану Соборну Україну. Однак, зважаючи на те, що ідея соборності Української держави була привнесена у Підкарпатську Русь із Галичини та з оточення української еміграції Чехо-Словаччини, вона не підтримувалася простим народом краю, лишень політичною елітою.

Створення і розвиток нової форми держави у Підкарпатській Русі проходив у складних внутрішніх та міжнародних умовах. Відомо, що у Європі наростала небезпека війни. Чехо-Словаччина з міцної централізованої держави перетворилася на країну перешматовану автономними утвореннями, де зростали відцентрові сили, що висували різні плани перебудови Чехо-Словаччини. Те, що Підкарпатській Русі не дали автономію у вересні 1919 року (за Сен-Жерменською угодою), було грубою помилкою чехословацьких владних кіл. Однак, домогтися автономії у жовтні 1938 року було такою ж, можливо, й гіршою помилкою в умовах, коли потрібно було зміцнювати Чехо-Словаччину, її обороноздатність, підкарпатські політики послаблювали її. Не випад-

* *Василина Наталія Дердівна* – начальник відділу формування НАФ та діловодства державного архіву Закарпатської області.

ково гітлерівський блок за це завдячував їм, так як вони допомагали “послаблювати” сили їх спільного “противника”.

Питання проголошення незалежності Карпатської України 14 березня 1939 року виявилось складним, сепаратистським і вимушеним кроком. Федеративна Чехо-Словаччина 14 березня 1939 року розпалася. Словаччина за порадою А. Гітлера проголосила незалежність. На такий крок став і прем’єр Карпатської України А. Волошин. Іншого зробити він не міг. Отже, проголошення суверенітету Карпатської України, хоч і йшло у руслі політики гітлерівського блоку, було вимушеним та історично виправданим.

Однією з вагомих причин виникнення авторитарної держави у Підкарпатській Русі стали прорахунки у внутрішній політиці уряду А. Волошина, який по-перше: здійснив крутий поворот у бік Німеччини, підхопивши ідею “українського П’ємонту”; по-друге: сформував уряд зі своїх українських прихильників, широко відкривши двері для галицьких емігрантів та українців, які мігрували до Чехо-Словаччини; по-третє: повне ігнорування таких масових рухів, як русофільського та русинофільського, що послабило позиції уряду, оскільки, будучи главою уряду, А. Волошин мав серйозну опозицію в особі проугорських елементів, з якою не міг не рахуватися. Численні диверсії угорських терористів, антиукраїнська і античеська пропаганда, заклики до скинення законної влади – всі ці чинники діяли одночасно і постійно, чим робили внутрішньополітичне становище у Карпатській Україні нестабільним і вибухонебезпечним. Вони прискорили встановлення у краї авторитарного режиму, якому демократичні процеси стали заважати. Жорстка вертикальна структура виконавчої влади, відповідно до розпорядження Хустського МВС від 24 грудня 1938 року, вела до обмеження конституційних прав громадян, особливо права на захист, оскільки окружний уряд отримав повноваження розпускати сільські громади, які очолювали нотарі (старости), повсюди, “де укажеться потреба”, на їх місце призначали урядових комісарів. Уже у січні 1939 року такі органи самоврядування були розпущені у Великих Лучках, Данилові, Тересві; 16 лютого – у Липчі, 21 лютого – у Руськім Полі, 22 лютого – у Довгому, 6 березня – у Липецькій Полянці, 10 березня – у Терембі. Яким способом це робилося? Як правило, група українофілів того чи іншого села “від імені свідомих українців” доводила до відома окружного уряду, що діяльність обраних громадою старост є протидержавною. Водночас з-поміж себе висували кандидата на “правительственнаго комісара”, якого окружному уряду залишалося лише затвердити. Це була ієрархічна структура виконавчої влади авторитарного типу.

У таких умовах Президія Підкарпатської Русі 18 листопада 1938 року видала розпорядження № 24/38 “Про створення концентраційного табору”, у якому функції суддів здійснювали представники виконавчорозпорядчої влади: Міністерство внутрішніх справ, усі окружні уряди,

крайовий уряд у Хусті, жандармерія, дирекція державної поліції, команд “Файнор” у Сваляві та “Карол” у Перечині, що робило судову систему фактично зайвою і не могло не призвести до свавілля і політичного переслідування з боку чиновників [1, арк. 1].

20 листопада 1938 року, згідно з наказом А. Волошина, почав діяти на Підкарпатській Русі концентраційний табір Думен поблизу Рахова. До нього могли потрапити: “... дезертири та втікачі з-за кордону; політичні провинивці з нашого краю; особи, які противляться проти інтересів внутрішнього ладу та спокою як, наприклад, неумотивоване підвищення цін та приховування засобів предметів денної потреби, підбурюваннями та саботажами всякого роду; особи, що противляться проти інтересів оборони держави та республіки, оскільки проти них не можна виступати судовим шляхом” [1, арк. 3].

Організацією і виробленням правил для концтабору мала займатися служба безпеки при Президії влади Підкарпатської Русі. Усі видатки, пов’язані з упорядкуванням табору та його утримання, йшли за рахунок Міністерства внутрішніх справ.

Без юридичних “формальностей”, без доказів вини і судового вироку людина позбавлялася свободи. Так, окружний уряд у Середнім (справа № 2899/38) наказав “відіслати до концентраційного табору у Рахові Андрія Біровчака, народженого 11.10.1898 року в Анталовцях на один місяць”. А. Біровчак “мав право подати апеляцію впродовж 15 днів до крайового уряду в Хусті”, але апеляція “не мала відкладної дії” [2, арк. 11].

Крайовому уряду в Хусті надсилалася директива на підставі § 3, що засуджений брав участь в акції щодо приєднання села Анталовці до Угорщини. Згідно з приписом державної прокуратури у Великім Березнім від 16.12.1938 року проведено судовий процес проти А. Біровчака, який давав достатні підстави стверджувати, що “А. Біровчак засуджений за злочин підготовки змови проти республіки і як керівник партії “Автономного союзу” працював проти державних інтересів” [2, арк. 11].

Усіх, кого відсилали у “Думен”, оглядав лікар. Ось діагноз лікаря Гербера Леонарда стосовно А. Біровчака з Середнього: “Підтверджую, що А. Біровчак 40 років прожив у Анталовцях і був мною сьогодні оглянутий (23.12.1938 року). Констатую, що названий терпить на *neurosteniu gravis*. Наслідком хвороби – не є придатний до роботи до 16.01.1939 року”. Незважаючи на це, А. Біровчака вчасно доставили у концтабір [2, арк. 9–10]. Витрати на дорогу, аванс надавали окружні уряди, здебільшого розмір авансу становив 300 чеських корун. Так, А. Біровчака жандарми пішки доправляли від станції до станції аж до Кольчина, а потім – до Сваляви. Свалявська жандармерія мала забезпечити доставку автобусом до Хуста, звідти потягом до Рахова, де його передали керівництву концтабору. Залишок витрат жандармерія передавала у Хуст, а ті – окружним урядам. “Слідє, що А. Біровчак був

27 грудня 1938 року о 17 год 40 хв доставлений до концентраційного табору в Рахові. Надлишок авансу 63.25 корун повернуться поштовим переказом ” [2, арк. 7].

Широко практикувалося виселення тих, хто мав іншу думку від проурядової і “підозрілих” за межі Підкарпатської Русі, або звільняли їх з роботи. За “протидержавну діяльність” і співучасть у злочинах проти республіки було заарештовано і передано уряду у Хусті вчительку Йолану Лешкову, що проживала у селі Сускові Свалявського округу. У справі номер 230/38 державного поліцейського уряду у Сваляві від 28.12.1938 року йшлося, що Лешкова зустрічалася з учителькою Нелипинської школи (Свалявського округу) – Іриною Ігнаційовою, яку вважали фанатичною прихильницею С. Фенцика лише за те, що її батько, котрий був перед окупацією директором школи у Лучках, переїхав одразу до Мукачева, яке увійшло до складу Угорщини, і відвідував д-ра Федорку, з яким заборонялося спілкуватися. Також Ігнаційова дуже часто ходила до державного кордону і чекала там “особу з Мукачева”. Востаннє там її бачили 15.12.1938 року, коли розмовляла зі своєю матір’ю. За це Ігнаційову звільнили з роботи і перевели на інше місце [3, арк. 2]. Євгену Сидору із села Лавки, професорові Кашельяку із Свалявської гімназії та Василю Йовбаку з української школи у Росвигові накладався ярлик “фенциківських” учителів. А шкільного інспектора Анталовського звинувачували у патронаті “фенциківських вчителів”, оскільки він призначав їх на хороші місця. За це Анталовського відправили на заслужений відпочинок [3, арк. 3].

В’язнями концентраційного табору Думен були Михайло Давидович, Петро Бистрянин, Йозеф Крічка та багато інших “політичних”, які з тих чи інших причин були невдоволені наявним режимом. У рапорті окружного начальника Волового (Міжгір’я) від 20 лютого 1939 року до Міністерства внутрішніх справ у Хусті йшлося: “От цим повідомляється про заслання Керестеша Золтана, коминара, мадярської приналежності, до концентраційного табору у Рахові на незначний час, тому, що показався підозрілим у політичній чинності” [4, арк. 23].

У концентраційному таборі був і словацький письменник Ф. Іванчо, який у своїх спогадах згадував: “Думен можна назвати концтабором умовно... У думенському таборі бракувало те основне, без чого не обходяться справжні концтабори, якими є: подвійна огорожа з колючого дроту навколо табірної площі, навколо табору заборонна площа – зона; на вулицях табору – сторожові вишки з озброєними вартовими; страва – за процент виконаної денної норми; робочий день – 12 годин у кожному пору року” [5, с. 192]. Інший очевидець тих подій М. Бандусяк писав, що у таборі “охорони не було, ізольовані легко могли утекти”. М. Вегеш робить висновок, що “думенський табір важко назвати концентраційним, на зразок фашистського чи сталінського. Його створення було актом більш символічним, ніж місцем катування і знешкодження

інакомислячих. Підтвердженням цієї думки є той факт, що на Думені не засвідчено жодного вбивства засланих туди порушників закону” [5, с. 192]. Хоч не можна залишити поза увагою те, що “Волошин залишив убити Яна Бокшая, хустського священника, який відмовився посвятити у церкві український прапор і не допоміг адміністратору. Через це Волошин не сердився, а видав гасло: “Бокшая у концтабір!”. Нещасного священника терористична банда “Січ” страшно замучила, потім вибила одне око. Для закордонних часописів повідомили – “члени терористичних організацій Бокшая замучили і вбили ” [6, арк. 26].

На початку січня 1939 року Міністерство внутрішніх справ Карпатської України видало постанову керівництву 12 дивізії жандармерії у Хусті, “щоб 2 січня 1939 року військова сторожа у концентраційному таборі у Рахові була замінена жандармами з того приводу, що є необхідність провести набір чоловіків у військо, бо їх не вистачає у загоні “О”. До 15 січня у концентраційному таборі військових не повинно бути ” [7, арк. 21]. Концтабір стали стерегти власними силами.

Про порушення прав національних меншин у Карпатській Україні йшлося на дипломатичних переговорах з Угорщиною. Цікавою є доповідь від 4 березня 1939 року члена урядової делегації Карпатської України Юлія Гусная Прем’єр-Міністру А. Волошину, у якій йшлося, що “у Братиславі о 4 годині відбулися спільні наради з угорцями, на яких голова угорської делегації, державний секретар Патакі, закидав мені, що ми багато маляр держимо у концентраційному таборі. ...В Ужгороді і у Мукачеві є багато українців без вини замкнено. Будуть ці українці одразу випущені, випустять і маляр [4, арк. 1].

2 квітня 1939 року газета “Русский вісник” надрукувала статтю, де пропонувала всім, хто відбував покарання у концентраційному таборі у Рахові, звертатися у редакцію. В одному з фондів Державного архіву Закарпатської області зберігся зошит, де зазначено близько сотні прізвищ в’язнів, які перебували з 20 листопада 1938 року по березень 1939 року в концентраційному таборі Рахова [11, арк 2–10]. Залишилося чимало листів колишніх в’язнів табору Думен. Ось деякі з них:

“...На днях читав у Руському віснику, що треба приготуватися всім тим, котрі були у концтаборі у Рахові. Маю п’ять дітей, які терпіли за два місяці тяжкі нестатки. Причина інтернації була така, що я був членом Автономного Земельного Союзу (АЗС). Демко заслав одного студента із списками членів АЗС, якого за наказом Сливканича у Сваляві спіймали і за цим списком нас забрали до лагера. Я був затриманий від грудня 1938 року до лютого 1939 року. Василь Напуда ” [11, арк. 23].

“...12 днів відсидів у Сваляві до розсудку (вироку – *Н. В.*), а окрім того був відісланий до Рахова на 45 днів. Василь Шкапарь ” [11, арк. 25].

“...У Рахові я був теж, пав жертвою українського терору. Микола Анталовцій (Чинадієво) від 09.03 до 16.03. 1939 року. Причиною був донос, що я сказав:

- а) що мадяри 15 березня прийдуть на Підкарпатську Русь;
- б) що українці поспускали носи і скорим часом будуть тікати, але не будуть мати куди;
- в) що Волошин злодій.

І через це я був інтернований на чотири місяці ” [11, арк. 27–28].

“... Від 6 грудня 1938 року до 15 січня 1939 року був у таборі у Рахові за те, що був секретарем місцевої організації АЗС у Сускові. Михайло Талабішка ” [11, арк. 29].

“І я маю голосити до нашого Союзу – я був інтернований до концтабору у Рахові, а відпущений 19.02.1939 року. Там був 24 дні. Мене інтернували, бо читав нашів руськов під іменем А.Духновича, а не хотів бути українцем. Павло Мандрик ” [11, арк. 30].

“...28 листопада 1938 року був ім пійманий місцевими жандармами і того ж дня відведений у Хустську в’язницю. Причиною послужив виступ проти української влади, української еміграції і проти чехів. Толковані були слова, сказані на святі Михаїла у гостинниці: “Доста нам ссали кров українські емігранти і чехи, у нас є наші способні сини зайняти уряди, а вони най забираються. Хочемо жити окремо од чехів. У гостинниці були українські детективи-емігранти і місцеві українофіли, які зголосили жандармам. У Хустській тюрмі сидів до розбирательства суда. Суд випустив на волю 23 грудня, але українська влада вирішила затримати і послати у табір того ж дня, тобто 23.12.1938 року аж до 17 лютого 1939 року, коли був випущений. Михайло Росоха з Нижньої Бистрої ”[11, арк. 39].

“... Георгій Мороз, землероб з Нижнього Бистрого, був 28 листопада 1938 року пійманий місцевими жандармами і того ж дня відведений у Хустську тюрму. Причиною було те, що був твердим русином і ніколи не погоджувався з чехами і українцями. 22 листопада у день святого Михаїла сказав такі слова: “Польща і Угорщина матимуть спільні кордони. Ми хочемо самостійності і приєднаємося туди, куди будемо хотіти. Ви українці, прийшли сюди уже 20 років і сидите нам на шії, уже пора вам звідси забиратися. Нам українців і чехів не треба! Вон з ними! Доста нам кров пити!” [11, арк. 40].

“... Іван Дзямко, житель Руських Комаровець 1 грудня до 14 лютого тримали у тюрмі у Великому Березному. Причиною було те, що був прихильником Угорщини, як член АЗС ” [11, арк. 43].

“... Вчитель Олексій-Юлій Добра з Пасіки (Свалява) був у концентраційному таборі з 14 грудня 1938 року до 20 лютого 1939 року. Причиною послужило те, що агітував за приєднання до Угорщини і Свято-Стефанської корони, але це довести українсько-чеська влада не могла. Агітував населення не видавати угорських добровольців (терористів) і самим приєднуватися до них під його керівництвом ” [11, арк. 47].

“... Рішення Мукачівського окружного уряду у Чинадієві видано А. Вайгурові, що уряд вислідив, що “Ваша поведінка протиставиться

нинішньому режиму, яка виявлялася при всякій нагоді. Тим своїм поводженням, Ви виявляли зневагу до нашої держави і народу. З огляду на те, на основі параграфу 37, закону число 131/36 “Збірника законів і розпоряджень” передають Вас на один місяць (30 днів до концтабору)” [11, арк. 51].

Отже, концтабір став місцем інтернування для інакомислячих, у першу чергу – русофільської орієнтації. Створення механізму позасудового переслідування у краї мотивувалося складністю політичної ситуації, постійними нападами угорських і польських терористів.

Незадовільною була й економічна ситуація у краї. Уряд робив все, щоб нагодувати людей і вирішити проблему безробіття, що розпочалася ще у жовтні 1938 року. За словами професора В.Доманицького, “по селах Карпатської України існує хронічне, ніким нерестроване, але грізне за своїми розмірами та наслідками безробіття” [8, с. 299]. Осип Данчик із Тячева писав у Міністерство комунікацій і публічних робіт, що “місцеве населення вже довго не працює і, що необхідно найближчим часом вирішити цю проблему” [8, с.299]. Важко погодитися з інформацією Б’юро Пресової Служби Карпатської України, що безробіття зведено до мінімуму (1504 чоловік), а незабаром зовсім зникне. Мабуть, саме з цією метою 17 січня 1939 року Міністерство народної оборони запропонувало створити карні робочі табори, де виконувалися різного роду роботи, які тривали 48 годин на тиждень. До карних робочих таборів потрапляли:

а) особи, котрі ухилялися від роботи, мали 18 років і не могли довести, що мають постійну роботу;

б) особи, які грубо порушують свою роботу або недбало її виконують.

Жандармерія мала дбати про відправлення безробітних до найближчого карного робочого табору. У табір привозили вдень і передавали керівнику табору. Цим днем ставала особа членом карного робочого табору. Перед записом до карного робочого табору осіб оглядав лікар і робив медичний висновок про стан здоров’я. Всіх, хто опинявся у карному робочому таборі, не відпускали скоріше ніж за три місяці. Вони отримували:

страву, проживання і одяг;

за кожну справді відпрацьовану годину – 10 галер;

особи, що отримали травму чи захворіли у момент перебування у таборі, мали право на безкоштовне амбулаторне лікування, якщо було б потрібне стаціонарне лікування, то їх перевели б до найближчої лікарні;

особа, що перебувала у таборі і мала родину чи близьких родичів, харчувалася за їх рахунок.

Звільнення з карного робочого табору відбувалося таким чином:

- “якщо встановлено тілесну або душевну нездатність до перебування у карному робочому таборі;
- якщо мають іти до війська;
- звільнені після закінчення строку перебування у таборі і були у той же час засуджені чи інакше покарані (умовно), можуть бути відпущені по закінченні шести тижнів по завершенні останнього покарання. Це вирішує керівник робочого табору;
- по закінченні строку перебування у таборі особи безкоштовно повертаються залізницею до місця проживання чи роботи ” [9, арк. 7–9].

Карні робочі табори охороняли військові і жандарми, органи державної поліції, тюремні наглядачі, за потребою й цивільні. Всі вони мали військові і судові повноваження.

До таборів відправляли непрацюючих громадян на підставі заяв окружного уряду і служби безробітніх. Таким чином, до карних робочих таборів могли потрапити всі ті, які насправді шукали роботу і харч, а також й ті, які за жодних обставин не хотіли працювати, стаючи на заваді керівництву і цілому табору. Їх ізолювали від інших, створюючи спеціальні бараки з посиленою охороною. До цих осіб належали безпритульні, цигани та інші.

До карних робочих таборів не направляли політичних. Хто потрапив у табір, мав вирішити окружний уряд.

20 січня 1939 року уряд вирішив розпустити усі політичні партії, “виходячи зі становища громадського спокою і порядку, та з того, що діяльність політичних партій, існуючих у Карпатській Україні (Підкарпатській Русі), загрожує громадській (державній) безпеці ” [10, с. 682]. Це був не лише антидемократичний, але й юридично помилковий крок уряду А. Волошина. Адже розпуск політичних партій автоматично виводив із парламенту й сенату ЧСР усіх депутатів від цих партій, які втрачали можливість на федеральному рівні захищати інтереси автономного краю і його населення. Розпустивши політичні партії, Прем’єр А. Волошин дав дозвіл на створення лише єдиної політичної організації – Українського національного об’єднання (УНО), яке стало державною партією, створеною розпорядженням уряду, статут і програма якого були витримані у дусі ідеології інтегрального націоналізму, принесеного у Підкарпатську Русь діячами ОУН.

Отже, створення жорсткої вертикальної структури виконавчої влади та обмеження громадян у їхніх конституційних правах свідчили про ознаки авторитарного політичного режиму в Підкарпатській Русі (Карпатській Україні). Внутрішньополітичне становище у краї було нестабільним і вибухонебезпечним, що викликало необхідність створення оптимальних умов для консолідації всіх патріотичних українських сил, але водночас призвело до здійснення урядом А. Волошина ряду антидемократичних актів, таких, як створення концентраційного табору та карних робочих таборів, розпуску політичних партій. Тому й у наш час

треба мати на увазі, що нація платить дуже дорого за кожну лекцію історії. Ми мусимо вчитись на помилках минулого, щоб не повторювати їх тепер чи у майбутньому, оскільки найтяжче скинути кайдани, які собі самі накладаємо.

¹ Державний архів Закарпатської області (далі – Держархів Закарпатської обл.), ф. 3 “Президія правління Карпатської України, м. Хуст (1938–1939)”, оп. 1, од. зб. 16 “Дело об организации концентрационного лагеря. Организаторский порядок и правила”. – 3 аркуші.

² Держархів Закарпатської обл., ф. 18 “Міністерство внутрішніх справ Карпатської України, м. Хуст (1938–1939)”, оп. 3, од. зб. 101 “Авансові звіти за командировання у зв’язку з доставкою осіб до концентраційних таборів”. – 35 аркушів.

³ Держархів Закарпатської обл., ф. 18, оп. 3, од. зб. 87 “Протидержавна діяльність колишнього Мукачівського округу”. – 8 аркушів.

⁴ Держархів Закарпатської обл., ф. 3, оп. 3, од. зб. 177 “Доповідь члена урядового делегата Гусня Ю. прем’єр-міністру А.Волошину про дипломатичні переговори з угорською делегацією по національним питанням меншин Карпатської України”. – 33 арк.

⁵ *Веґеш М.* Історія і політика: у чотирьох томах. – Т. II. – Ужгород: В-во Ужгородського національного університету, 2005. – 551 с.

⁶ Держархів Закарпатської обл., ф. 3, оп. 3, од. зб. 97 “Бюлетні про огляд закордонної преси і переписка про обмін газе за кордоном”. – 28 аркушів.

⁷ Держархів Закарпатської обл., ф. 18, оп. 3, од. зб. 104 “Телеграми, фонограми і донесення жандармських та окружних урядів про демонстрації організації “Січ” проти чехів, про знищення державного прапора, про маніфестаційні збори Української Народної Ради в Перечині”. – 43 аркуші.

⁸ Нариси історії Закарпаття. Т. II (1918–1945). – Ужгород: “Закарпаття”, 1995. – 663 с.

⁹ Держархів Закарпатської обл., ф. 3, оп. 3, од. зб. 15 “Розпорядження Міністерства оборони Чехословаччини про карні робочі табори”. – 52 аркуші.

¹⁰ Політична історія України ХХ століття: У 6 томах. – Україна за межами УРСР (1918–1940). Т. 5. – К.: Генеза, 2003. – 720 с.

¹¹ Держархів Закарпатської обл., ф. 48. “Крайовий секретаріат партії “Автономна землеробська спілка”, оп. 1, од. зб. 6 “Збірник документів осіб, які були у заключенні у концтаборі за те, що були членами АЗС”. – 52 арк.

В статтє освещаются причины возникновения государства авторитарного типа периода Подкарпатской Руси (Карпатской Украины) и условия, которые способствовали этому.

Ключевые слова: автономия; авторитарный режим; концентрационный лагерь; уголовный рабочий лагерь; русины; жандармы; антиукраинская и античешская пропаганда.

The article describes the reasons and background of development of the state of authoritarian type of the period of Carpathians Rus (Carpathians Ukraine).

Key words: the autonomy; the authoritarian regime; the concentration camp; penal work camp; Ruthenians; gendarmes; the anti-Ukrainian and Anti-Czechian propaganda.